

УДК 342.95

DOI <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2025.90.3.61>

ПРАВОВІ КОЛІЗІЇ МИТНОГО КОНТРОЛЮ ТРАНСПОРТНИХ ЗАСОБІВ УКРАЇНСЬКОЇ РЕЄСТРАЦІЇ, ТИМЧАСОВО ЗАРЕЄСТРОВАНИХ У КРАЇНАХ ЄС ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ: ПРАКТИКА ТА ШЛЯХИ ВРЕГУЛЮВАННЯ

Харайн І.І.,
*доктор філософії у галузі права,
інспектор Волинської митниці*

Харайн І.І. Правові колізії митного контролю транспортних засобів української реєстрації, тимчасово зареєстрованих у країнах ЄС під час воєнного стану: практика та шляхи врегулювання.

Статтю присвячено комплексному правовому аналізу нормативно-правових прогалин у визначенні та митному оформленні статусу українських транспортних засобів (ТЗ), що були вивезені з України під час повномасштабної війни та тимчасово зареєстровані в юрисдикції іноземних держав. Через масову евакуацію громадян до країн Європейського Союзу значна кількість особистих автомобілів потрапила під дію правових норм інших держав, що зумовило виникнення випадків подвійної реєстрації. Центальною проблемою дослідження є правові колізії, які виникають під час повторного ввезення таких транспортних засобів на митну територію України, коли автомобіль одночасно має чинне українське свідоцтво про реєстрацію та тимчасову реєстрацію в державі-члені ЄС.

У статті окреслено основні проблеми, пов'язані з відсутністю чіткого митного режиму тимчасового вивезення ТЗ, недостатньою фіксацією відповідної інформації у митних базах даних, а також недосконалою інформаційною взаємодією між прикордонною службою, митницею та Міністерством внутрішніх справ. Методологічною основою дослідження є аналіз і тлумачення норм національного митного та адміністративного законодавства, міжнародних актів, зокрема Віденської конвенції про дорожній рух і відповідних актів Європейського Союзу. Проаналізовано типову ситуацію, коли транспортний засіб перетинає кордон на іноземних номерах, залишаючись при цьому формально українським згідно з документами, що зумовлює виникнення додаткових правових обмежень при його митному оформленні.

У статті обґрунтовано доцільність упровадження низки практико-орієнтованих заходів, спрямованих на усунення ідентифікованих правових колізій та організаційних неузгодженостей у сфері митного оформлення транспортних засобів, тимчасово зареєстрованих за кордоном. Запропоновано низку практичних рекомендацій, серед яких: запровадження спрощеної процедури митного оформлення для таких ТЗ, уніфікація адміністративного порядку їх ідентифікації, технічна інтеграція державних реєстрів та розробка методичних рекомендацій для відповідних посадових осіб. Автор акцентує увагу на тому, що подолання цієї проблематики має не лише правовий, а й гуманітарний вимір, оскільки пов'язане з реалізацією права громадян на повернення до України разом із належним їм майном, вивезеним у надзвичайних умовах воєнного часу.

Ключові слова: митний контроль, транспортний засіб, подвійна реєстрація, тимчасове вивезення, реімпорт.

Kharain I.I. Legal conflicts of customs control of Ukrainian-registered vehicles temporarily registered in EU countries during martial law: practice and ways of regulation.

The article is devoted to a comprehensive legal analysis of regulatory gaps in defining and customs clearance of the status of Ukrainian vehicles (VHs) that were taken out of Ukraine during the full-scale war and temporarily registered in the jurisdiction of foreign states. Due to the mass evacuation

of citizens to European Union countries, a significant number of personal cars fell under the legal norms of other states, which led to cases of dual registration. The central issue of the study is the legal conflicts arising during the re-importation of such vehicles into the customs territory of Ukraine when a car simultaneously holds a valid Ukrainian registration certificate and temporary registration in an EU member state.

The article outlines the main problems related to the absence of a clear customs regime for temporary export of vehicles, insufficient recording of relevant information in customs databases, as well as imperfect information interaction between the border guard service, customs, and the Ministry of Internal Affairs. The methodological basis of the research is the analysis and interpretation of national customs and administrative legislation, as well as international acts, in particular the Vienna Convention on Road Traffic and relevant acts of the European Union. A typical situation is analyzed when a vehicle crosses the border on foreign plates while remaining formally Ukrainian according to its documents, which results in additional legal restrictions during its customs clearance.

The article substantiates the expediency of introducing a set of practice-oriented measures aimed at eliminating identified legal conflicts and organizational inconsistencies in the customs clearance of vehicles temporarily registered abroad. A number of practical recommendations are proposed, including: the introduction of a simplified customs clearance procedure for such vehicles, the unification of the administrative procedure for their identification, the technical integration of state registers, and the development of methodological guidelines for the relevant officials. The author emphasizes that resolving this issue has not only a legal but also a humanitarian dimension, as it is connected with the realization of citizens' right to return to Ukraine together with their property taken out under the extraordinary conditions of wartime.

Key words: customs control, vehicle або means of transport, dual registration, temporary export, reimport.

Постановка проблеми. У статті сформульовано проблемне питання як вияв нормативно-правових прогалин у регулюванні статусу ТЗ із подвійною реєстрацією, що були вивезені з України під час повномасштабної війни та тимчасово зареєстровані за кордоном. Основна суть проблеми полягає у виникненні правових колізій та відсутності ефективного механізму митного оформлення під час повторного ввезення таких автомобілів в Україну.

Акцентується увага щодо: – відсутності митного режиму тимчасового вивезення для більшості таких ТЗ; – розбіжностях між українськими та іноземними реєстраційними даними, що унеможлиблює автоматизовану ідентифікацію автомобілів; – відсутності синхронізації між інформаційними системами Держмитслужби, Держприкордонслужби та МВС України; – регуляторній суперечності, яка виникає між візуально іноземною реєстрацією автомобіля і його чинним українським свідоцтвом про реєстрацію.

Зазначена проблема має не лише юридичний, а й гуманітарний вимір, оскільки напругу впливає на можливість забезпечення справедливих умов повернення громадян разом із належним їм майном у надзвичайних умовах воєнного стану.

Мета дослідження: виявити нормативно-правові прогалини в регулюванні статусу ТЗ із подвійною реєстрацією та сформулювати комплекс пропозицій для усунення правових колізій і забезпечення належної митної практики в умовах воєнного стану.

Стан опрацювання проблематики. Питання митного контролю ТЗ, що перетинають митний кордон України, традиційно розглядалося у науковій літературі переважно в контексті запобігання правопорушенням та забезпечення ефективного регулювання зовнішньоекономічної діяльності. У працях Л.М. Дорофєєва, А.В. Мазур, Д.В. Приймаченко, М.Г. Шульга та інших дослідників висвітлено загальні принципи функціонування митного контролю, визначено особливості правового статусу ТЗ під час ввезення та вивезення, а також проаналізовано проблеми, пов'язані з транзитними митними режимами.

Окрему увагу у наукових дослідженнях приділено питанням митного оформлення транспортних засобів з іноземною реєстрацією, які перебувають на території України з порушенням установлених строків або митних режимів. Зокрема, дослідники розглядають юридичні наслідки експлуатації транспортних засобів на іноземних номерних знаках без належного митного статусу, а також аналізують труднощі ідентифікації таких транспортних засобів за умов недостатньої інтеграції міжвідомчих інформаційних систем.

Разом із тим, специфічні обставини, пов'язані з масовим тимчасовим вивезенням транспортних засобів у період повномасштабної війни, залишаються недостатньо дослідженими. Сучасна наукова література практично не розглядає питання подвійної реєстрації транспортних засобів у контексті воєнного стану, відсутності чітко визначеного митного режиму їх вивезення, а також наслідків для повторного ввезення таких автомобілів.

Додаткові аспекти цієї проблематики частково відображені в офіційних роз'ясненнях консульських установ України за кордоном, а також у публікаціях на вебресурсах Державної митної служби та Державної прикордонної служби України. Водночас комплексного наукового аналізу нормативно-правових прогалин, які виникають при поверненні ТЗ із подвійною реєстрацією, наразі не існує.

Таким чином, дана стаття має на меті заповнити цю наукову прогалину, зосереджуючись на сучасних викликах у сфері митного регулювання ТЗ, що тимчасово змінили свій правовий статус у зв'язку з умовами воєнного стану.

Виклад основного матеріалу. Війна росії проти України спричинила масштабне переміщення громадян України до країн Європейського Союзу (понад 6,9 млн станом на 2025 рік, за даними Агентства ООН у справах біженців) [1]. Вимушені переселенці часто переміщували з собою особисті ТЗ, які згодом реєстрували за законодавством країни перебування. На загальних засадах термін перебування ТЗ іноземної реєстрації у ЄС на правах учасника «міжнародного руху» – тобто, без його перереєстрації німецькими органами та без зміни номерів – не може перевищувати один рік [2]. Проте на засадах солідарності та взаєморозуміння Україні вдалось двічі продовжити цей термін. Спочатку було погоджено рік пільгового режиму (до 1 квітня 2024), а потім ще додаткових пів року (до 1 жовтня 2024). Тобто, замість одного року автівок з українськими номерами продовжували «міжнародний рух» ЄС протягом двох з половиною років. Наразі, значна кількість країн ЄС вимагають проводити реєстрацію ТЗ, зокрема, з 1 жовтня 2024 року Німеччина повністю зобов'язала здійснити перереєстрацію на німецькі номерні знаки. Після часткового повернення громадян постала проблема повторного ввезення таких автомобілів та постають питання щодо статусу ТЗ, які були змушено перереєстровані в інших країнах.

На офіційних сайтах державних органів України, а також на ресурсах консульських установ України за кордоном зазначено, що ТЗ, які мають українську реєстрацію та були тимчасово зареєстровані за кордоном, можуть безперешкодно повертатися в Україну. Зокрема, Генеральне консульство України в Дюссельдорфі надає роз'яснення, що водіям таких автомобілів доцільно зняти іноземні номерні знаки, отримати відповідну відмітку про їх вилучення, але не встановлювати українські номери до моменту завершення процедур у відповідному сервісному центрі МВС. Уникнення правопорушень полягає в тому, що рух ТЗ з нечинними українськими номерами (які формально значиться як вилучені) є порушенням, за яке передбачено відповідальність. Наявність українського свідоцтва про реєстрацію ТЗ із німецькою відміткою суттєво спрощує відновлення реєстрації в Україні. Після повернення в Україну власник має звернутися до сервісного центру МВС, пред'явити зазначене свідоцтво та отримати нові номери [3]. При цьому, згідно з чинним законодавством, ТЗ, які тимчасово виїхали за межі України з державними номерними знаками і документами про реєстрацію (тобто ТЗ перебувають на обліку в сервісних центрах МВС), після їх повернення на територію України не підлягають повторній державній реєстрації [4].

Окремо слід зазначити, що не всі ситуації з реєстрацією транспортних засобів є прикладом подвійної реєстрації. Відповідно до ст. 1 літера b Віденської конвенції про дорожній рух 1968 року, тимчасове перебування авто у статусі учасника міжнародного руху має чітко визначений термін. У Німеччині цей період становить один рік (§ 46 абз. 7 FZV). Після його завершення транспортний засіб втрачає статус учасника міжнародного руху, що вимагає його реєстрації в країні перебування. Однак, чинне українське законодавство не містить механізму припинення дії української реєстрації у такому випадку, що створює додаткову нормативну невизначеність при поверненні авто в Україну [5].

У зв'язку з викладеною проблематикою, особливу увагу слід звернути на положення Митного кодексу України, які безпосередньо стосуються митного оформлення ТЗ. Згідно з п. 7 ч. 10 ст. 374 Митного кодексу, від оподаткування митними платежами звільняються товари, зокрема ТЗ особистого користування, які були раніше вивезені громадянами-резидентами за межі митної території України та повторно ввозяться. Важливою умовою застосування цієї пільги є наявність документального підтвердження факту попереднього вивезення відповідного ТЗ. Водночас, стаття 380

Митного кодексу регулює порядок тимчасового ввезення ТЗ особистого користування, однак не охоплює ситуації з подвійною реєстрацією, так само як і інші статті кодексу [6].

Крім того, слід окремо наголосити на понятті «тимчасового вивезення», яке є окремим митним режимом, відповідно до якого українські товари або ТЗ комерційного призначення вивозяться за межі митної території України з умовним повним звільненням від оподаткування митними платежами та без застосування заходів нетарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності і підлягають реімпорту до завершення встановленого строку без будь-яких змін, за винятком звичайного зносу в результаті їх використання. Строк тимчасового вивезення визначається індивідуально митним органом, але не може перевищувати трьох років з моменту поміщення в цей режим [6].

Разом із тим, в умовах повномасштабної війни, значна частина ТЗ була вивезена через тимчасово окуповані території, без оформлення відповідного митного режиму. Більше того, в умовах надзвичайної небезпеки громадяни рятували життя і не мали змоги проводити будь-яке митне оформлення, митні бази функціонували з перебоями, що спричинило відсутність записів про в'їзд таких ТЗ. На сьогодні в українському законодавстві відсутня узгоджена правова процедура оформлення ТЗ із подвійною реєстрацією. Це створює юридичні колізії, затримки при митному оформленні та ускладнює повернення громадян до України разом із особистими ТЗ.

Проблема полягає не стільки у формальній відсутності митного режиму тимчасового вивезення, скільки у відсутності дієвого механізму повторного ввезення ТЗ, які набули подвійного реєстраційного статусу – тобто зберігають чинне українське свідоцтво про реєстрацію, але були тимчасово зареєстровані за кордоном у період воєнного стану.

Для ілюстрації проблеми розглянемо типовий приклад: автомобіль, зареєстрований в Україні до 24 лютого 2022 року, був у період евакуації тимчасово перереєстрований у державі-члені ЄС. Під час спроби повернення в Україну такий ТЗ перетинає кордон з іноземними номерними знаками, хоча водій надає дійсне українське свідоцтво про реєстрацію.

У випадку, коли реєстраційні знаки ТЗ візуально є іноземними, автоматизована система класифікує авто як іноземне, що обмежує подальше оформлення до трьох митних режимів: транзит; тимчасове ввезення до 60 днів; тимчасове ввезення до одного року. Разом із тим, якщо ТЗ зберігає чинне українське свідоцтво про реєстрацію, відповідно до ст. 374 Митного кодексу України, такий автомобіль має бути класифікований як український.

У практичній площині, митні органи зазвичай приймають рішення на користь українського статусу ТЗ, видають дозвіл на в'їзд. Однак враховуючи процедурну особливість: при в'їзді в пункт пропуску формується контрольний талон для проходження по «зеленому або червоному коридору», в якому фіксуються реєстраційні номери ТЗ, зафіксовані візуально, виникає регуляторна суперечність між системами прикордонного та митного обліку. Це створює правову колізію: – з одного боку, автомобіль має чинну українську реєстрацію, що виключає можливість оформлення у митних режимах, передбачених для іноземних ТЗ; – з іншого боку, наявність іноземних номерних знаків, зафіксованих системами прикордонного контролю, перешкоджає трактуванню авто як українського.

Фактично, через відсутність синхронізації між базами даних митної служби, прикордонної служби та МВС, моделюється ситуація оформлення двох різних ТЗ з однаковим VIN-кодом, але різними візуальними параметрами [7].

Однак доцільно звернути увагу на проблему, пов'язану з тим, що транспортні засоби, які формально оформлені як українські при перетині кордону, фактично пересуваються територією України на іноземних реєстраційних номерах. Така ситуація ускладнює або унеможлиблює їх ідентифікацію системами автоматичної фіксації порушень правил дорожнього руху, оскільки ці номери не пов'язані з реєстром Міністерства внутрішніх справ України. В окремих випадках взагалі відсутній задокументований в'їзд цих ТЗ на територію України, що створює правову невизначеність. Державна реєстрація ТЗ в Україні регламентується Постановою Кабінету Міністрів України № 1388 від 07.09.1998 «Про затвердження Порядку державної реєстрації (перереєстрації), зняття з обліку автомобілів, автобусів, а також самохідних машин, сконструйованих на шасі автомобілів, мотоциклів усіх типів, марок і моделей, причепів, напівпричепів, мотоколясок, інших прирівняних до них транспортних засобів та мопедів» [8]., а стаття 34 Закону України «Про дорожній рух» визначає, що реєстраційний номерний знак є підтвердженням права користування ТЗ та повинен відповідати записам у реєстрі МВС [9]. Водночас у країнах Європейського Союзу

діють власні норми щодо реєстраційних документів відповідно до Директиви Ради 1999/37/ЄС, яка допускає можливість подвійної реєстрації: ТЗ може залишатися зареєстрованим в Україні, але отримати номерний знак іноземної держави [10]. Така практика створює низку проблем, зокрема неможливість виявлення таких ТЗ автоматизованими засобами контролю (ст. 14-1 Закону України «Про дорожній рух», Постанова КМУ № 833 від 10.11.2017 р.) [9,11], що блокує ефективне реагування правоохоронних органів на правопорушення. Крім того, виникає нормативна колізія, коли один і той самий VIN-код відображається у базах даних різних державних органів як два окремих ТЗ з різними номерами. З метою усунення цих проблем доцільно запровадити у модулі журналу пункту пропуску (ЖПП) окремий блок для фіксації інформації про транспортні засоби, які в'їжджають на іноземних номерах, але мають українську реєстрацію. Доцільно створити єдину інтегровану базу даних для Митної служби, Прикордонної служби та МВС, яка міститиме як український, так і іноземний реєстраційний номер, VIN-код, строк перебування на іноземних номерах та інші ідентифікаційні ознаки. Такий підхід дозволить забезпечити міжвідомчу ідентифікацію ТЗ, уникнути дублювання записів у різних реєстрах, посилити контроль за дотриманням законодавства, ефективно фіксувати порушення ПДР та сприяти розкриттю злочинів.

Висновки. З метою усунення наявних нормативних суперечностей та забезпечення правової визначеності у процедурі повторного ввезення ТЗ, що набули подвійного реєстраційного статусу в умовах війни, доцільно запровадити комплекс системних змін, зокрема:

розробити уніфікований адміністративно-правовий порядок ідентифікації ТЗ із подвійною реєстрацією;

внести зміни до інформаційно-аналітичних систем Державної митної служби України та Державної прикордонної служби України;

підготувати офіційні методичні рекомендації та роз'яснення для посадових осіб митних і прикордонних органів;

запровадити спрощений режим митного оформлення для ТЗ, що мали чинну українську реєстрацію станом на дату початку дії воєнного стану;

здійснити повноцінну інтеграцію електронних баз даних Міністерства внутрішніх справ України та Державної митної служби України [7].

Реалізація запропонованих змін сприятиме формуванню узгодженого правового підходу до визначення статусу ТЗ із подвійною реєстрацією та усуненню нормативних розбіжностей у взаємодії митних і прикордонних органів. Водночас забезпечення можливості їх повернення, з урахуванням надзвичайних умов, у яких вони були вивезені, є не лише питанням законності, а й проявом моральної відповідальності та державної гідності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Ukraine Refugee Situation. URL.: <https://data.unhcr.org/en/situations/ukraine>.
2. Директива Ради 1999/37/Єс. URL.: <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/1999/37/oj/eng>.
3. Про обов'язкову реєстрацію авто на українських номерах з 01.10.2024. URL.: <https://duesseldorf.mfa.gov.ua/konsulski-pitannya/dopomoga-ukrayincyam/pro-obovyazkova-reyestraciya-avto-na-ukrayinskih-nomerah-z-01102024>.
4. Інформація для Подорожуючих. URL.: <https://customs.gov.ua/informatsiia-dlia-gromadian>.
5. List of Questions – Ukrainian Vehicles in Germany. URL.: https://www.bmv.de/SharedDocs/EN/Documents/K/list-of-questions-ukrainian-vehicles-en.pdf?__blob=publicationFile&utm_source=chatgpt.com.
6. Митний кодекс України: Закон України від 13 березня 2012 року № 4495-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2012. № 44-45, № 46-47, № 48. Ст. 552.
7. Хараїн І.І. Актуальні проблеми митного контролю українських транспортних засобів, тимчасово зареєстрованих за кордоном: колізії законодавства та практика їх застосування. 4th International Scientific and Practical Internet Conference «Recent Trends in Science». 2025. С. 182–184. URL: <http://www.wayscience.com/wp-content/uploads/2025/05/Conference-Proceedings-May-8-9-2025-1.pdf>.
8. Про затвердження Порядку державної реєстрації (перереєстрації), зняття з обліку автомобілів, автобусів, а також самохідних машин, сконструйованих на шасі автомобілів, мотоциклів усіх типів, марок і моделей, причепів, напівпричепів, мотоколясок, інших прирів-

- няних до них транспортних засобів та мопедів: Постанова Кабінету Міністрів України від 07.09.1998 № 1388. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1388-98-%D0%BF#Text>.
9. Про дорожній рух : Закон України від 30.06.1993 № 3353-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3353-12#Text>.
10. Про реєстраційні документи на транспортні засоби: Директива Ради ЄС від 29.04.1999 № 1999/37/ЄС. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_005-99#Text.
11. Про функціонування системи фіксації адміністративних правопорушень у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху в автоматичному режимі: Постанова Кабінету Міністрів України від 10.11.2017 № 833. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/833-2017-%D0%BF#Text>.